

TAIVASTEN VALTAKUNTAAN VASTAAN HYÖKÄTÄÄN

IV

Lihavointi, alleviivaus ja kuvat: Väinö Hotti

Risto Santala 18.5.1929 – 26.9.2012

"Taivasten valtakuntaa vastaan hyökätään"

© [Risto Santala](#) 1965

4.2.1906 – 9.4.1945

Dietrich Bonhoeffer

Teologian tragedia - Dietrich Bonhoeffer

Kristitty on kutsuttu taisteluun "evankeliumin uskon puolesta", [Fil. 1: 27](#). Tässä taistelussa on jokaisella vaaransa erehtyä harhaiskuihin ja haja-ammuntaan. Silti ihmiset ovat yleensä taipuvaisia henkilökulttiin. He tekevät johtajistaan tabuja, joihin ei saa koskea ja joita ei saa arvostella. Kaikki kristinuskon suurmiehet ovat kuitenkin olleet erehtyväisiä ja vianalaisia. Voisi miltei sanoa: *"Mitä suurempi mies, sitä suurempi varjo."* Lutherin pahimpia varjoja olivat hänen malttamattomat ja katkerat sanansa juutalaisista. Näitä levitettiin 30-luvun Saksassa lentolehtisten avulla miltei tehdasmaisesti. Monet juutalaiset tuntevat Lutherin vain näistä kansallissosialistien prapagandakirjasista, vaikka toisaalta voisi kerätä mitä laajimman aineiston Lutherin myönteisistä lausumista; jopa kuolinvuoteellaan hän rukoili juutalaisten puolesta. Rakkaus ilmenee usein ambivalenttisenä, hyvin voimakkain vastakohtaisin tunneilmaisuin. En kuitenkaan voi mitenkään ymmärtää kantaa, jonka muuan Tanskan Løgumsklosterin luterilaisilla juutalaisasian neuvottelupäivillä esiintyvä tohtori esitti: *"Luther oli patologinen potilas."* Luther oli ennenkaikkea mieskohtainen kilvoittelija. Hän eli yksin Sanasta ja yksin uskosta. Vain jos onnistumme omassa elämässämme omistamaan päivittäin 2-3 tuntia rukoukselle ja sanan tutkistelemiselle, voimme ymmärtää Lutherin suuruutta. Meidän aikamme tuntee monia merkittäviä sanantaitajia, mutta tuskin siinä elää ketään, joka ylttäisi hebrealaisen Vanhan testamentin ja kreikkalaisen Uuden testamentin elävässä tuntemisessa Lutherin tasolle.

Jos Luther eläisi meidän aikanamme, hän varmaan murtautuisi nykyisen teologian kahleista ja viitoittaisi tien takaisin sanan keskeisiin ongelmiin. Mutta varmaan hän myös voimakkaana luonteena lausuisi ajatuksia, joita **"tietämättömät ja vakaantumattomat vääntävät kiertoon niinkuin muitakin kirjoituksia, omaksi kadotukseksi"** ([2 Piet. 3: 16](#)). Tässä juuri piilee teologian tragedia: demonihenget etsivät joka ainoan tilaisuuden taistellakseen kristinuskon perustotuksia vastaan.

Sama tragedia toistuu nykyään **Dietrich Bonhoefferin** elämäntyön tulkinnassa. On järkyttävää todeta, miten Bonhoefferin keskitysleirin paineessa kirjoittamista irrallisista ajatuksista on tehty "täysi-ikäisen maailman" ja "uskonnottoman kristinuskon" rakennelma, mikä on sisäisesti aivan vieras miehen muissa yhteyksissä esittämälle kristillisen uskon kuvalle. Mutta kun valjastetaan yhteen keskitysleirin kiusoissa hämääntynyt Bonhoeffer, myyteistä puhuva Bultmann ja kulttuurieksperti Tillich, ja kun kaikkia ymmärretään sopivasti väärin, saadaan lopputulokseksi piispa Robinsonin kirja Rehellinen Jumalan edessä. Miten voisi muuten ollakaan. Korkeakirkollisen näkemyksen omaava pappi muistuttaa tietyssä mielessä nykyajan ihmisen jumalaa: kuutena päivänä viikossa häntä ei näy, ja sunnuntaina hänet ymmärretään väärin. Kaukana on apostoli Paavalin lähtökohta **"Minä tunnen hänet, johon minä uskon"**. Juuri tämä ajan hengen muutos on aikamme tragedia.

Dietrich Bonhoeffer, jonka kuolemasta oli kulunut kaksikymmentä vuotta 9. päivänä huhtikuuta, on näinä kahtenakymmenenä vuotena (1945-1965) noussut yhä enemmän ei vain teologien vaan myöskin tavallisen kansan tietoisuuteen. Kuluva vuosi 1965 on monissa Amerikan teologisissa semmaareissa pyhitetty Bonhoefferin muistolle ja tuotannolle. Eikä ihme: miestä voi mainostaa tennistähtenä, retkeilijänä, pianistina, runoilijana ja - marttyyrinä. Bonhoeffer ehti toimia Espanjassa, Yhdysvalloissa, Englannissa, Sveitsissä ja kotimaassaan Saksassa Piispa Robinson kutsuu Bonhoefferia "jälki-kristillisen ajan Johannes Kastajaksi". Bonhoefferin katapulttimainen nousu teologian taivaalle johtuu myös hänen henkilökohtaisesta ystävyysuhteestaan kahteen aikamme suureen teologiin, Karl Barthiin ja Reinhold Niebuhrin. Jälkimmäinen kuvaakin Bonhoefferin elämää "uudenajan Apostolien tekoihin" kuuluvana.

Bonhoefferin elämä todistaa koruttomasta laskelmoimattomasta miehuudesta. Kaksi päivää Hitlerin valtaannousun jälkeen, tammikuun 30:ntenä 1933, oli Bonhoefferilla radiosaa. Kumartamatta lainkaan uutta valtakunnankansleria Bonhoeffer varoitti kansaa henkilökultista. "Se on epäjumalanpalvelua", hän sanoi. Radiolähetys katkaistiin kesken.

Myöhemmin samana vuonna Bonhoeffer nosti äänensä positiivisen kristinuskon ja saksalaisen uskonnon edustajia vastaan näiden asettuessa palvelemaan "rotumetafysiikan jumaluutta". Kysymyksessä olivat uudet ei-arjalaisia vastaan suunnatut lakiehdotukset. Bonhoeffer sanoi näiden olevan "evankeliumin hengen äärimmäistä pettämistä". Kun sitten juutalaisten painostus jatkui, hän julisti, että kirkon oli mahdotonta jatkaa hurskaasti omassa tehtävässään, jos se vaikenä juutalaisten kohtalosta. "Vain niillä, jotka huutavat juutalaisten puolesta, on oikeus yhtyä gregoriaanisiin kirkkolauluihin." Vuoden lopulla taistelun kiihtyessä Bonhoeffer katsoi parhaaksi jättää yliopistovirkansa ja siirtyä Lontoon saksaa puhuvan väestön sielunhoitajaksi. Hänen ystävänsä Karl Barth sanoi häntä silloin rintamakarkuriksi.

Bonhoeffer tosin jatkoi tunnustuskirkon taistelua Englannista käsin. Hän oli suuresti kiinnostunut Mahatma Gandhin passiivisen vastarinnan ja ilman väkivaltaa tapahtuvan vallankumouksen teorioista. Hän jopa suunnitteli pyhiinvaellusta Intiaan. Tämä pasifistisiin ajatuksiin johtanut vaihe päättyi siihen, että Bonhoeffer palasi takaisin Saksaan huhtikuussa 1935 ystäviensä kutsusta. Kesäkuussa 1939 hän vielä teki Yhdysvaltoihin kuukauden vierailun, jonka hän ajatteli kestävän 2-3 vuotta. Mutta velvollisuus kutsui hänet kansansa pariin. Tästä hän kirjoitti ystävänsä **Niebuhrille**: *"Minun tulee elää tämä kansallisen historiamme vaikea kausi yhdessä Saksan kristittyjen kanssa. Saksan kristityt tulevat kohtaamaan hirvittävän vaihtoehdon joko tahtoa kansakuntansa häviötä, jotta kristillinen kulttuuri jäisi eloon, tai tahtoa kansansa voittoa ja siten kulttuurimme tuhoa. Tiedän, mikä vaihtoehto näistä kahdesta minun tulee valita, mutta en voi tehdä tätä valintaani ollen itse turvassa."* Myöhemmin, vieraillessaan v. 1941 Genevessä, Bonhoeffer ilmaisi hylänneensä passiivisen vastarinnan. Tällöin hän sanoi: *"Jos me nykyään julistamme olevamme kristityitä, meissä ei ole mitään sijaa omanvoitonpyynnille. Hitler on antikristus. Siksi meidän tulee jatkaa työtämme ja eliminoida hänet - -"* Lopulta tämä tragedia johti Bonhoefferin Hitlerin vastaiseen

salaliittoon ja Flossenbürgin linnanpihalle, jossa hänet teloitettiin Himmlerin suoranaisestä käskystä 9. päivänä huhtikuuta 1945. Sama vastakohtaisuus, mikä näkyi Bonhoefferin kehityksessä pasifistista aktiivisen vastarinnan mieheksi, on nähtävissä myös hänen teologiassaan: toisaalta Bonhoeffer oli varhaisemmassa vaiheessaan suorastaan pietistinen - hän lähti arkielämän keskellä tapahtuvasta "Kristuksen sisäisestä kokemisesta". Tässä vaiheessaan hän korosti kristillisen hartauselämän tärkeyttä, rukousta, rippiä, sananlukua ja virsihartauksia. Jumalan armo ei saanut jäädä "halvaksi armoksi", sen tuli vaikuttaa todellista Kristuksen seuraamista uskovan elämässä. Erikoisesti v. 1937 kirjoitettu kirja Die Nachfolge, Kristuksen seuraaminen, on antanut pietistisiä herätteitä erälle Israelin juutalaiskristityille. Toisaalta kuitenkin Bonhoeffer myöhemmin käänsi aseensa individualistista, yksilön pelastukseen tähtäävää julistusta vastaan. Hänen mielestään Bultmann ei ole mennyt liian pitkälle myyteistä puhdistamisessaan. Pitäen itseään liberaaliteologina Bonhoeffer pani kysymysmerkin useaan keskeisesti raamatulliseen opetukseen. Entinen kristuskeskeisyys muuttui puheeksi ihmisen itsehallinnosta, autonomiasta, hengellisessä elämässä. "Täysi-ikäiseksi tullut maailma" voi tulkita uskonnolliset käsitteet "uskonnottomasti", käyttämättä "Jumalaa" työhypoteesinaan. Tämä Bonhoefferissa tapahtunut muutos vastakohdasta toiseen on syvästi traaginen. Eräät saksalaiset ovat näkevinään Bonhoefferissa kolme kehitysvaihetta: tunnustuskirkon Bonhoefferin, kulttuuriprotestantismia edustavan Bonhoefferin ja täysi-ikäisen maailman Bonhoefferin. Mielestäni kuitenkin tämä sisäinen muutos näkyy parhaiten hänen varhaisemmasta ja myöhäisemmästä tuotannostaan, ja silloin riittänee vanha tuttu sotilaallinen "jako kahteen".

Tuskin on löydettävissä monta kristuskeskeisempää kirjaa kuin Bonhoefferin Finkenwaldessa v. 1939 kirjoittama Gemeinsames Leben, Kristillinen yhteiselämä (julk. [S.L.S.](#) 1962). Kirja perustuu salaisen teologiseminaarin yhteisiin kokemuksiin tuossa Finkenwalden parinkymmenen miehen käsittävässä "protestanttisessa luostarissa". Kenties juuri yhteinen rukous ja yksityinen raamatunluku ja mietiskely aiheuttivat sen, että Kristillinen yhteiselämä suorastaan huokuu Kristuksen läsnäolon pyhittämää hengellistä viisautta, mitä ei voi jäljitellä - se syntyy vain todellisesta Vapahtajan kohtaamisesta.

Näin puhuu **Bonhoeffer** varhaisemmassa vaiheessaan: *"Kristillinen yhteys on yhteyttä Jeesuksen Kristuksen kautta ja Jeesuksessa Kristuksessa. Ei ole kristillistä yhteyttä, joka olisi enemmän, eikä sellaista, mikä olisi vähemmän kuin tämä. Lyhyesti, yhdestä ainoasta kohtaamisesta monivuotiseen jokapäiväiseen yhteyteen saakka kristillinen yhteys on vain tätä. Kuulumme toisillemme yksinomaan Jeesuksen Kristuksen kautta ja hänessä.*

Mitä tämä tarkoittaa?

Ensinnäkin sitä, että kristitty tarvitsee toista kristittyä Jeesuksen Kristuksen tähden.

Toiseksi sitä, että kristityt pääsevät toistensa luo vain Jeesuksen Kristuksen kautta.

Kolmanneksi sitä, että me olemme Jeesuksessa Kristuksessa valitut, ajassa vastaanotetut ja iankaikkisuuksiin yhdistetyt."

- *"Se mitä joku on kristittynä, olkoon miten harras ja hurskas tahansa, ei kelpaa yhteytemme perustaksi, vaan ainoastaan se, mikä on lähtöisin Kristuksesta, ratkaisee veljeytemme. Yhteytemme nojaa yksinomaan siihen, mitä Kristus on tehnyt meidän kummankin puolesta."*

- *"Kristilliselle veljeydelle on ennen muuta tärkeää, että ollaan alusta pitäen selvillä: ensiksikin siitä, että kristillinen veljeys ei ole ihanne, vaan jumalallinen todellisuus; toiseksi siitä, että kristillinen veljeys on hengellinen eikä sielullinen todellisuus."*

- *"Kristillinen veljeys ei ole ihanne, joka meidän olisi toteutettava, vaan se on Jumalan Kristuksessa luoma todellisuus, josta pääsemme osallisiksi. Kuta selvemmin opimme tuntemaan, että kaiken yhteytemme perustana, voimana ja lupauksena on yksin Jeesus Kristus, sitä rauhallisemmin opimme ajattelemaan omaa yhteisöämme ja rukoilemaan ja toivomaan sen puolesta."*

- *"Hengellisessä yhteydessä hallitsee yksin Jumalan sana, sielullisessa yhteydessä sanan rinnalla on lisäksi erikoisvoimia, kokemuksia, suggestiivis-maagisia taipumuksia omaava ihminen. Edellisessä on yhteen liittäjänä vain Jumalan sana, jälkimmäisessä sitovat sen ohessa myös ihmiset itseensä. Edellisessä on kaikki valta, kunnia ja herruus luovutettu Pyhälle Hengelle, jälkimmäisessä on etsimisen ja harrastuksen tavoitteena omakohtaiset valta- ja vaikutuspyyteet --."*

- *"Sielullinen rakkaus elää valvomattomista ja kaikkea valvontaa väistäivistä pyyteistä; hengellinen rakkaus elää totuuden määräämän palvelun selvyudessa. Sielullinen rakkaus johtaa orjuuttamiseen, sidonnaisuuteen ja kouristuksenomaiseen tarrautumiseen; hengellinen rakkaus tuottaa hedelmiä, jotka kasvavat Jumalan vapaan taivaan alla sen sateesta, myrskyistä ja auringosta Jumalan mielisuosion mukaisesti."*

- *"Heikon ja vähäpätöisen, näennäisesti käyttökelvottoman, torjuminen kristillisestä elämänyhteydestä voi merkitä suorastaan Kristuksen torjumista, joka kolkutti ovelle tuon veliraukan muodossa."*

Bonhoeffer puhuu tässä Kristillisessä yhteiselämässään yhtä kristuskeskeisesti säännöllisten aamuhartauksien ja perhehartauksien, yksityisten rukoushetkien ja yhteisten psalmirukousten, Raamatun säännöllisen lukemisen ja hiljaisen mietiskelyn puolesta.

- *"Meidän on opittava tuntemaan Pyhä kirja sellaisena kuin sen tunsivat uskonpuhdistajat ja niin kuin sen tunsivat isämme. Ei saa karttaa aikaa eikä vaivaa. Ennen kaikkea meidän on opittava tuntemaan Raamattu oman pelastuksemme tähden."*

- *"Edelleen voisimme kysyä: kuinka kykenisimme auttamaan hädässä ja ahdistuksessa olevaa veljeämme oikealle tielle, ellei Jumalan sanan varassa? Kaikki omat sanamme pettävät piankin."*

- *"Meidän virtemme on sidottu Jumalan ilmoitettuun sanaan Jeesuksessa Kristuksessa. Se on Jumalan lapsikseen kutsumien maan fasten koristelematon virsi, ei ekstaattinen, ei hurmoksellinen, vaan raikas, kiitollinen, hartain mielin Jumalan sanaan katsova."*

Bonhoeffer puhuu myös rukouspiireistä ja säännöllisestä esirukouksesta lähimmäisen parhaana palveluna.

- *"Juuri siksi meidän on aloitettava meditaatiomme rukoillen, että Jumala lähettäisi meille Pyhän Hengen sanassaan, ilmoittaisi meille sanansa ja valaisisi meitä."*

- *"Kristitty yhteisö elää jäsentensä esirukouksista; ilman niitä se tuhoutuu. Veljeä, jonka puolesta rukoilen, en voi kaikesta siitä tuskasta huolimatta, mitä hän tuottaa minulle, enää tuomita tai vihata. Hänen kasvonsa, jotka olivat ehkä minulle vieraat ja sietämättömät, muuttuvat esirukouksessa veljeni kasvoiksi, veljen, jonka puolesta Kristus kuoli, armahdetun veljen kasvoiksi. Tämä on esirukousta harjoittavan kristityn ihana kokemus. Ei ole sitä vastenmielisyyttä, persoonallista jännitystä tai eripuraisuutta, jota en, mitä minuun tulee, voisi voittaa esirukouksessa. Esirukous on kuin puhdistuskylpy --"*

- *"Lopuksi emme voi olla näkemättä, että esirukouspalvelu vie aikaa jokaiselta kristityltä, mutta eniten papilta, jonka hoitoon on uskottu kokonainen seurakunta."*

Kauneinta, mitä **Bonhoeffer** puhuu Kristillisessä yhteiselämässään, ovat hänen sanansa keskinäisestä sielunhoidosta ja ripistä:

- *"Vain se, joka elää Jeesuksessa Kristuksessa syntien anteeksiantamuksesta, hän osaa olla oikealla tavalla halpa omissa silmissään --. Joka ei osaa kuunnella pitkään ja kärsivällisesti, se lopulta itse huomaamattaan puhuu toisen ihmisen ohi. Joka pitää aikaansa liian kalliina kuuntelemiseen, sillä ei ole koskaan aikaa Jumalalle ja veljelleen, vaan yksinomaan itselleen, omille sanoilleen ja suunnitelmilleen. -- On käytävä kovaa taistelua, ennenkuin synnin tunnustaminen pääsee yli huulten. Mutta Jumala särkee vaskiset ovet ja rikkoo rautaiset salvat ([Ps. 107: 16](#)). Kun synnintunnustus tapahtuu kristityn veljen läsnäollessa, joutuu itsevanhurskauden viimeinenkin linnoitus alttiiksi. Syntinen antautuu, hän purkaa kaiken pahuutensa --. On armoa, että saamme tunnustaa veljellemme syntimme. Se säästää meidät viimeisen tuomion kauhuilta - -."*

- *"Vain ristin alaisena elävä veljeni voi ottaa rippini vastaan. Ei elämäkokemus, vaan ristin kokemus tekee hänestä ripin vastaanottajan. Kokenutkin ihmistuntija tietää paljon vähemmän ihmissydäimestä kuin vaatimattomin kristitty, joka elää Jeesuksen ristin voimasta. Eivät suurimmatkaan psykologiset tiedot, ei lahjakkuus, ei kokemus auta tietämään, mitä synti on. Ymmärretään mitä on, hätä, heikkous ja kieltäytyminen, mutta ei*

tunneta ihmisen jumalattomuutta. Siksi ei myöskään tiedetä, että ihminen jätettynä yksin tuhoutuu syntiinsä ja että vain anteeksiantamus voi hänet parantaa. Tämän kristitty tietää."

Bonhoefferin Kristityn yhteiselämästä on jätin askel hänen vankilakirjeisiinsä. On välistä vaikeaa ajatella, että nämä kaksi kirjaa ovat saman henkilön käsialaa. Tosin jo kristillisen yhteiselämän kuvauksesta saattaa löytää käsitteen "täysi-ikäinen" kristillisen yhteisön jäsen. Mutta puhuahan apostoli Paavalikin niistä, jotka ovat "ymmärrykseltään täysi-ikäisiä", ja "Kristuksen täyteen täyden iän määräästä" ([Ef. 4: 13](#)). Siinä ei tosin ole puhe ihmisen omasta autonomiasta, vaan Kristuksen. Myöskin Bonhoeffer saattaa tässä varhaisemmassa vaiheessaan ruoskia kristillistä yhteisöä *collegium pietatis* -ryhmänä, hurskasten kokoelmana. Tämä piirre oli hänessä jo ylioppilaana osallistuessaan Karl Barthin seminaariin. Barth muistaa hänen lainanneen keskustelussa Lutherin paradoksaalista sanaa: "*Jumalattoman kirous voi kuulostaa Jumalan korvissa joskus miellyttävämmältä kuin hurskaan halleluja.*"

Rovasti **Erkki Niinivaara**, joka yhdessä pastori **Kai Selinheimon** kanssa on suomentanut Kirjeitä vankilasta -teoksen, kuvaa Bonhoefferin jälkimmäistä vaihetta seuraavasti:

*"Vankilakirjeissä on raikasta, epäsentimentaalista vuoristoilman tuntua. Päiväkirjaan viedään merkinnät niin hyvin laulurastaasta vankilan pihalla kuin savuketilanteen huonontumisesta, analyysit Bachin Kunst der Fugesta, vankitoverien käyttäytymisestä pommitusöinä, ilo selliin lähetetystä daaliakimpusta tai maininta ristinmerkin tekemisestä aamu- ja iltarukouksen yhteydessä. Eräänä päivänä alkaa tämän todellisuuden keskeltä **virrata uusien ajatusten vuoristopuro, joka sitten voimistuvana, kirkasvetisenä etsii uomaansa eteenpäin.**"*

Yhdyn täysin rovasti Niinivaaran käsitykseen Bonhoefferistä elämänilon kuvaajana, mutta on suuresti kyseenalaista, missä määrin tuo "uusien ajatusten vuoristopuro" noudattaa lainkaan Raamatun omaa ilmoitusta. Jokin kristillinen ajatus on lupa leimata "kirkasvetiseksi puroksi" vain, mikäli se kirkastaa Raamatun omaa sanomaa. Pelkään paljossa kiusatun jalon Bonhoefferin henkisen vastustuskyvyn lopultakin murtuneen ja hänen alistuneen demonisen ihmistä jumaloivan saksalaisen 30-luvun hengen vietäväksi. Kuultuani kymmeniä keskitysleirien kauhut kokeneita henkilöitä en lainkaan ihmettelisi tällaista tragediata. Kuitenkin: jääkööt johtopäätökset lukijan itsensä harkittavaksi.

Näin puhuu vankiajan kiusojen Bonhoeffer:

*"Mikä minua lakkaamatta askarruttaa, on kysymys, mitä kristinusko - tai kuka Kristus meille tänä päivänä todella on. Aika on ohi, jolloin saatoimme sanoa ihmisille kaiken sanojen avulla - olivat ne sitten teologisia tai hurskaita sanoja; samoin **on ohi sisäisyyden ja omantunnonaika**, ja tämä tarkoittaa aivan yksinkertaisesti sitä, että **uskonnon aika on ohi**. Me kuljemme täysin uskonnotonta aikaa kohti --. 'Kristillisyys' on aina ollut eräs (ehkä tosi) 'uskonnon' muoto. Kun nyt eräänä päivänä*

käy ilmeiseksi, ettei tätä 'aprioria' lainkaan ole olemassa, vaan että se on ollut eräs historiasta riippuvainen ja katoava ihmisen itsensä ilmaisemisen muoto, kun siis ihmiset todella tulevat radikaalisti uskonnottomiksi ja uskon, että näin on jo nyt enemmän tai vähemmän asian laita, -- mitä tämä siinä tapauksessa merkitsee 'kristinuskolle'? Meidän koko tähänastiselta 'kristinuskoltamme' vedetään pohja pois, ja voimme enää 'uskonnollisesti' lähestyä vain eräitä 'viimeisiä mohikaaneja' tai eräitä älyllisesti epärehellisiä. -- Pitäisikö meidän hyökätä muutamien onnettomien kimppuun heidän heikkona hetkenään, niin sanoakseni tehdä heille uskonnollista väkivaltaa. Jos emme tahdo tätä kaikkea tehdä, jos meidän kerran on pidettävä kristinuskon länsimaista muotoa vain esiasteena täydellistä uskonnottomuutta kohti kuljettaessa, minkälainen on silloin meidän tilanteemme, kirkon tilanne? Miten Kristus voi tulla uskonnottomienkin Herraksi? Onko olemassa uskonnottomia kristittyjä? Jos uskonto on vain eräs kristinuskon puku - ja tämä puku on myös eri aikoina ollut varsin erinäköinen -, mitä on sitten uskonnoton kristinusko?"

- "Miten puhumme (tai ehkä emme voi edes 'puhuakaan' niin kuin ennen) 'maailmallisesti' 'Jumalasta', miten olemme 'maailmallis-uskonnottomasti' kristittyjä, miten olemme 'ekkleesia', 'uloskutsutut', ilman että katsomme olevamme uskonnollisesti etuoikeutettuja, vaan päinvastoin kokonaan maailmaan kuuluvia? - - Mitä uskonnottomuudessa merkitsee kultti ja rukous?" --

"- tämä tilanne voi kestää vain siihen asti, kunnes ihmiset omalla voimallaan työntävät rajaa hieman kauemmaksi ja jumala (deus ex machina) käy tarpeettomaksi; puhe inhimillisistä rajoista on minusta yleensäkin tullut kyseenalaiseksi (onko edes kuolema, kun ihmiset nykyään tuskin enää pelkäävät sitä, ja synty, jota ihmiset tuskin lainkaan enää käsittävät, mikään todellinen raja?) ; minusta näyttää aina siltä, kuin yrittäisimme tällä tavoin tuskaisesti säästää vielä tilaa Jumalalle. Tahtoisin **puhua Jumalasta, en rajoilla vaan keskustassa, en heikkouksissa vaan voimassa, en** myöskään kuolemassa ja **syyllisyydessä** vaan ihmisen elämässä ja hänen lahjoissaan. Kun tulemme rajoille, on minusta parempi vaieta ja jättää ratkaisematon ratkaisematta. Usko ylösnousemukseen ei ole kuoleman ongelman 'ratkaisu'. Jumalan 'tuonpuoleisuus' ei ole samaa kuin meidän tietopiirimme tuolla puolen oleva! -- Miltä tämä uskonnoton kristinusko näyttää, minkä muodon se saa, sitä mietin nykyisin paljon ja kirjoitan Sinulle pian siitä enemmän." (30.4. 1944)

- "Vielä muutama sana 'uskonnottomuutta' koskeviin ajatuksiini. Muistat varmasti Bultmannin esityksen Uuden testamentin 'Entmythologisierung'ista? Minun mielipiteeni on nykyisin se, ettei hän ole mennyt 'liian pitkälle', niin kuin useimmat ajattelevat, vaan jäänyt menemättä riittävän pitkälle. Eivät ongelmallisia ole vain ihmeen, taivaaseenastumisen jne. 'mytologiset' käsitteet (joita ei toki voida periaatteessa erottaa Jumalan, uskon jne käsitteistä!), vaan 'uskonnolliset' käsitteet yleensäkin. Ei voida erottaa toisistaan Jumalaa ja ihmettä (niinkuin Bultmann ajattelee), vaan täytyy voida tulkita ja julistaa molempia 'ei-uskonnollisesti' - -."

- "Asettaako Vanha testamentti yleensä ollenkaan kysymystä sielun pelastuksesta? -- Eikö myös Room. 3: 24 ss. aseta ajatukselle sen määrän, että yksin jumala on vanhurskas, **eikä mitään individualistista pelastusoppia?**" -- "Mietin nyt juuri sitä, miten käsitteet parannus, usko, vanhurskauttaminen, uudestisyntyminen, pyhitys ovat 'maailmallisesti' - vanhatestamentillisessa ja Joh. 1: 14:n mielessä uudelleen tulkittavissa." (5.5. 1944)

- "Noin 13. vuosisadalla alkanut liikehtiminen **kohti ihmisen autonomiaa** on meidän aikanamme saavuttanut tietyn kypsyyden (tarkoiton tällä niiden lainalaisuuksien löytämistä, joiden mukaan maailma tieteessä, yhteiskunta- ja valtioelämässä, taiteessa, etiikassa ja uskonnossa elää ja selviytyy omin voimin). Ihminen on oppinut kaikissa tärkeimmissä kysymyksissä seisomaan omilla jaloillaan kutsumatta apuun 'työhypoteesia: Jumala'."

- "Kristillisen apologian hyökkäystä maailman täysi-ikäisyyttä vastaan pidän ensiksikin mielettömänä, toiseksi epähienona, kolmanneksi epäkristillisenä. Mielettömänä siksi, - että se näyttää minusta yritykseltä palauttaa täysikasvuisiksi tullut mies murrosikänsä."

- "Olen sitä mieltä, että koko asiasisällön, myös 'mytologiset' käsitteet siihen luettuina, tulee säilyä - Uusi testamentti ei ole yleisen totuuden mytologinen puku! **Tämä 'mytologia'** (ylösnousemus jne.) **on itse asia**. Mutta nämä käsitteet on nyt vain tulkittava tavalla, mikä ei edellytä uskontoa uskon ehtona - -." (8.6. 1944)

- "Luen juuri klassillisen filologin, **W. F. Otton** (Königsberg) aivan erinomaista kirjaa Kreikan jumalista, siitä 'uskon maailmasta, joka oli noussut olemassaolon rikkaudesta ja syvyydestä, ei sen surusta ja kaipauksesta', kirjan loppua lainatakseni. Ymmärrätkö, että tämä sanonta ja sitä vastaava muu esitys on minulle erittäin viehättävää luettavaa ja että minä - *horribile dictu!* - loukkaannun vähemmän näin esitettyihin jumaliin kuin eräisiin nykyisen kristinuskon muotoihin? Niin, jopa uskon melkein voivani vedota näihin jumaliin Kristuksen puolesta. Tämänhetkisille teologisille mietiskelyilleni on tämä kirja erittäin arvokas." (21.6. 1944)

Jatkossa **Bonhoeffer** esittää, että kristinuskko *ei olisi mikään lunastususkko*. Kristinuskkoa ei pitäisi opettaa ylösnousemuksesta käsin tuonpuoleisena pelastustarjouksena. Uskon pitäisi osoittaa ihmiselle "hänen paikkansa elämässä täällä maan päällä". "*Teologia on turhaan hyökännyt darwinismia yms. vastaan*". "Kun Jeesus teki syntisistä autuaita, silloin oli kysymys todellisista syntisistä, mutta Jeesus ei ensin tehnyt jokaisesta ihmisestä syntistä." "Pappien keskuudessa on olemassa eräs mauttomuuden laji, jota kutsumme 'papillisuudeksi', tuo ihmisten syntien nuuskiminen, halu päästä käsiksi synteihin." "*On sanottava, että ihminen tosin on syntinen, mutta ei silti vielä ollenkaan alhainen*. Olisivatko, sanoakseni sen arkisesti, Goethe tai Napoleon sen vuoksi syntisiä, että he eivät aina olleet uskollisia aviomiehiä?"

- "Toiseksi, Raamattu ei tunne lainkaan meidän jakoamme sisäiseen ja ulkonaiseen. Miksi sitä pitää lainkaan tehdä?"

- "Se mihin siis pyrin on, ettei Jumalaa saa salakuljettaa mihinkään viimeiseen salaiseen piilopaikkaan, vaan että maailman ja ihmisen täysi-ikäisyys on yksinkertaisesti tunnustettava; ettei ihmistä hänen maailmallisuudessaan häpäistä, vaan saatetaan hänet kohtaamaan Jumala **ihmisen vahvimalla alueella** --." (8.7.1944)

Myöhemmin Bonhoeffer viittaa H. Grotiuksen luonnonoikeutta kansojen oikeutena pitävään tutkimukseen, "vaikka jumalaa ei olisikaan", "*etsi deus non daretur*". Kaikkialla on "maailman ja ihmisen autonomia ajatusten päämäärä". "*Kuuluu älylliseen rehellisyyteen antaa tämän työhypoteesin (Jumalan) raueta tai syrjäyttää se niin suurena määrin kuin mahdollista. Hartautta herättävä luonnontieteilijä, lääketieteen harjoittaja jne. on sekasikiö.*" Tämä älyllinen rehellisyys, minkä piispa J. Robinson on ottanut lipukseen juuri Bonhoefferiltä, toistuu seuraavilla sivuilla runsaasti.

Ihmisen "*on todella eletävä jumalattomassa maailmassa, eikä hän saa yrittää jotenkin uskonnollisesti peittää tai selittää sen jumalattomuutta; hänen on **eletävä 'maailmallisesti'** ja siten hän osallistuu Jumalan kärsimyksen; hän **s a a** elää 'maailmallisesti', so. hänet on vapautettu vääristä uskonnollisista siteistä ja estoista. Kristittyinä olemisen ei merkitse sitä, että on määrättyllä tavalla uskonnollinen - vaan se merkitsee ihmisenä olemista." -- "*Täysi-ikäinen maailma on jumalattomampi ja ehkä nimenomaan siten lähempänä Jumalaa kuin alaikäinen maailma.*"*

- "**Kirkon on jätettävä paikallaan olonsa.** Meidän on jälleen tultava raittiiseen ilmaan ja käytävä **maailman henkiseen kohtaamiseen.** - - 'Modernina' teologina, liberaalisen teologian perintö suonissani, tunnen velvoitusta käydä käsiksi näihin asioihin." (3.8. 1944)

Nämä olivat niitä "**uusien ajatusten vuoripuroja**", joita aletaan suositella "kirkasvetisinä" oman aikamme "kypsyneelle" ja "täysi-ikäisyyden" saavuttaneelle ihmiselle. Bonhoeffer kulkee nimenomaan luterilaisen teologian edelläjuoksijana yhdessä Bultmannin kanssa. Mutta on oikeastaan rikos rakentaa kenenkään vankila-aikanansa sielullisessa jännityksessä kirjoittamille tilapäisluontoisille ajatuksille ja tehdä niistä oma teologinen rakennelmansa samaisen henkilön tiliin - juuri näin tekevät aikamme bonhoefferiläiset. **Bonhoeffer on lähinnä tragedia.** Apostoli Paavalikin tosin kirjoitti omat vankilakirjeensä, **mutta niiden teologinen sisällys on sama kuin hänen siviilikirjeittensä. Kirkkaista vesistä** voisi lähinnä puhua Bonhoefferin aikaisempaa vaihetta ajatellen. Sen voi kyllä todeta, **että myöhäisempi Bonhoeffer sopii erinomaisesti Jumalasta vieraantuneen maailman moderniin ajatuskulkuun.**

Mutta onko sitten nykyajan ihminen henkisesti kypsempi kuin ennen? Ja onko Uuden testamentin kieli niin kovin vaikeasti selitettävissä, kuin aikamme muotiajattelijat esittävät? Löytyykö omasta ajastamme edes yhtä ajattelijaa, joka esittäisi asiansa yhtä rikkaasti kuvia käyttäen ja yhtä elämänläheisesti kuin Jeesus? Ja jättivätkö ensiajan

kristityt maailman henkisen kohtaamisen sikseen? Jäivätkö he lähtökuoppiinsa? Pitääkö nykyajan Kristuksen olla toisenlainen? Eikö Hän ole "sama eilen ja tänään"?

Kun nyt taistellaan sellaisia käsitteitä kuin syntiä, syyllisyyttä, lunastusta ja sielun pelastusta vastaan sekä hengellistä elämäkäsitystä vastaan, mitä sitten muuta Raamatun mukaan olisi lupa tarjota? Ja mikä todella sitten ravitsisi ihmistä? Eivätkö juuri suhteellisen siveellisyyden vaatimukset, mitä tulee esimerkkiin Napoleonista ja Goethesta, ole vain puhdasta Jumalan sanasta luopumista? Eikö vanhoina aikoina tehty huorin juuri samalla tapaa kuin nykyisinkin? Ja eikö nykyajan jumalattomuus ole juuri samaa jumalattomyuden kolminaisuutta, mistä apostoli Paavali sanoo: "vatsa on heidän jumalansa, heidän kunnianaan on heidän häpeänsä, ja maallisiin on heidän mielensä" (Fil. 3: 19)? Jatko kuuluu: "**Mutta meillä on yhdyskuntamme taivaissa.**" Voiko asian esittää vielä modernimmin?

Eikö rajat-auki-ja-aidat-nurin-teologia ja ihmisen kohtaaminen ja ymmärtäminen ole vain huonoa plagiointia, jolla moderni ihminen hakee uuden keksijän nimeä itselleen? Ymmärsihän nyt toki juutalaisen koulutuksen saanut Paavali, että ihminen ei ole jaettu. Sitäpaitsi Jeesus ei koskaan kumartanut ihmisen raja-ajattelua. Nykyään Jumalan sanan asettamista "rajoista" on tehty kompleksi. Eikö olisi syytä palata takaisin lähteille ja antaa kunnia Hänelle, joka yksin on viisas (Room. 16: 27)? Silti nykyinen kehitys jatkuu, sillä Jeesus sanoi: "**Kun Ihmisen Poika tulee, löytäneekö Hän uskoa maan päältä?"** (Luuk. 18: 8).

Kysymys on myös lopulta siitä, että taivasten valtakuntaa vastaan taistellaan ja hyökkääjät tempaavat sen itselleen.

Kaukaa katsellen jää vain ihmettelemään, että perin harva ääni on noussut nykyistä Bonhoeffer-kulttia vastaan. Ihmisen autonomiaa, hänen Jumalasta irtautumistaan, pidetään luonnollisena.

Kun vuosisatamme ensimmäisellä neljänneksellä alkoi ns. ritschiläisyys nostaa päätään Suomessa, löysi Jumala Suomesta arkkipiispa **Gustaf Johanssonin**, joka pelasti papistomme Ritschlin harhaopista. Ritschl opetti, että Kristus on tosin täydellinen Jumalan ilmoittaja ja Jumalan valtakunnan perustaja, mutta olennoiltaan ihminen niinkuin me muutkin. Kun sitten 30-luvulta lähtien alkoi ruotsalainen nk. lundilainen teologia iskostaa ajatusta, **että jumaluusopin harjoittaminen ei edellyttäisi henkilökohtaista uskonelämää, asettui professori Osmo Tiililä taisteluun "evankeliumin uskon puolesta".** Nyt päätään kohottavat jumaluusopilliset muotisuunnat ovat luonteeltaan paljon kohtalokkaammat. Mutta taitaa olla, kuten profeetta Jesaja kuvaa: "**Israelin vartijat ovat - kaikki mykkiä koiria, jotka eivät osaa haukkua. - - He - makailevat ja nukkuvat mielellään.** - - Ja tällaisia ovat paimenet! Eivät pysty mitään huomaamaan" (Jes. 56: 10-11) . Vasta nyt, kun viime aikoina on ollut kysymys piispa J. Robinsonin kirjasta, on kuulunut eräitä hajaääniä sieltä täältä - mutta aikamme teologian t o d e l l i s e s t a l u o p u m u k s e s t a vieläkin täysin vaietaan. Ipcha mistabra!

Piispa Gustaf Johansson
10.1.1844 – 24.7.1930

Piispa **Gustaf Johansson** näki jumaluusopin kutsumuksen seuraavasti:

"Kun tahdomme tieteellisesti esittää kristinuskon olentoa, tulee meidän perustaa käsityksemme kristinuskon omaan ilmestykseen, sillä perustelut, jotka esitetään sen ulkopuolelta, eivät kelpaa todisteiksi. Dengel sanoi: Raamatun aarteet ovat aivan toiset kuin oppineiden." "Kristinuskon periaatteellisin omituisuus on sen ylimaallinen luonne. Kun sen synty siirretään tähän maailmaan, ja kun se tehdään uskonnollisen kehityksen tuotteeksi, turmellaan sen olento ytimessään."

- *"Vanhan kirkon uskonoppineet sanoivat, että kristinusko on Jumalan kunnioittamistapa, jonka tarkoituksena on Jumalasta luopuneen ihmisen yhdistäminen Jumalan kanssa." "Uudempi uskonoppi esittää kristinuskon hengeksi ja elämäksi, mutta tämä henki ja tämä elämä ei ole taivaan valtakunnan, vaan se on tämän maailman henkeä ja tämän maailman elämää."*

- *"Tosikristillisyyks kuuluu syntyynsä ja elämäänsä nähden taivaan valtakuntaan." "Kristillinen uskonoppi ei saa kätkeä sitä totuutta, että kristinuskon henki ja elämä eivät ole täältä alhaalta. Se ei ole tämän maailman henkeä eikä sen elämän huippuna, vaan se on taivaasta kotoisin. Missä kristinuskon ylimaailmallinen ja vastamaailmallinen olento syrjäytetään tahi kielletään, siellä katoaa kristillisyydestä sen ylimaailmallinen voima ja elämä."- "Uuden ajan **välittelevät** suunnat muodostavat kristinuskon olennon maailman hengen ja elämän mukaiseksi. Kristinusko toimii kyllä sisämaailmallisenakin voimana, joka luo vanhasta maailmasta uuden ja täydellisen maailman, mutta se pysyy aina ylimaailmallisen ja vastamaailmallisen hengen taloutena - -."*

Arkkipiispa Johanssonille kristinusko merkitsi "ennenmaailmallista, ylimaailmallista ja vastamaailmallista" asiaa.

Nykyinen teologian kriisi johtunee siitä, että kirkko on asettunut kuulovartio- asemiin maailman porteille. Mutta profeetta Jeremia muistuttaa: "Jos he olisivat seisoneet m i n u n neuvottelussani, niin he julistaisivat m i n u n s a n a n i kansalleni" ([23: 22](#)).